CONSTRUCŢIA SUBIECTIVITĂŢII ÎN TEORIA PSIHANALITICĂ LACANIANĂ

Ana-Maria COJOCARU

CZU: 165.81:159.964.2 anamrcojocaru@gmail.com

The work examines Jacques Lacan's theory of ego formation, emphasizing the role of the mirror stage in early childhood development. The ego is constituted through identification with the specular image, which transforms fragmented experiences into a coherent self. Desire is fundamentally intertwined with the Other's desire, shaped by social interaction and fantasy, highlighting the perpetual quest for validation and recognition within the framework of Lacanian psychoanalysis.

Lucrarea explorează operația fundamentală desfășurată de Jacques Lacan în vederea structurării eului, punând accent pe relația strânsă dintre eu și noțiunea de imagine. Conform teoriei lacaniene, constituirea eului trebuie căutată în dimensiunea iconică, vizuală și imaginară a experienței. Aceasta ne conduce la întrebarea esențială: ce ne permite să ne definim și să ne calificăm ca fiind unici și identificabili, ocupând o poziție specifică în cadrul realității?

Dintr-o perspectivă fenomenologică, la un nivel primitiv și elementar, realitatea se manifestă ca un scenariu compus din „lucruri" – o colecție de elemente vizibile și distincte. Prin urmare, pentru a ne concepe pe noi înșine, trebuie să ne vedem ca entități integrate în acest cadru. Cheia fundamentală a acestei restituiri este de natură imaginară: observând un ansamblu de lucruri, printre care ne includem și pe noi înșine.

Lacan investighează procesul de formare a eului în perioada de dezvoltare timpurie a subiectului, între șase și optsprezece luni de viață. Plasând un copil în fața unei oglinzi, putem observa cum acesta testează relația dintre mișcările sale și imaginea reflectată. Conform lui Lacan, acest proces duce la un efect fascinant al imaginii reflectate asupra copilului, generând o „transformare produsă în subiect" de imaginea reflectată a propriului corp. Acest act de asumare a imaginii speculare constituie matricea simbolică în care eul se precipită într-o formă primordială, înainte de a se obiectiva în dialectica identificării cu celălalt și înainte ca limbajul să îi restabilească funcția de subiect. Astfel, eul se constituie pornind de la imaginea reflectată a propriului corp. Intrarea eului în viața subiectului coincide cu instaurarea unei continuități între două moduri de experiență: unul fragmentat și impersonal, și celălalt, o totalitate unitară și coerentă. Această transformare permite copilului să se orienteze în mediu cu un sentiment nou de stăpânire și coordonare motrică.

Lacan pornește de la presupunerea teoretică a „prematurității specifice a nașterii la om" [Ibidem, p.3] care plasează copilul într-o stare de precaritate și neadaptare la

mediu, spre deosebire de alți mamiferi. Corpul uman are un raport deconectat și fragmentat cu lumea, ceea ce generează o stare de angoasă primordială. Imaginea oglinzii oferă copilului un principiu de ordine și continuitate, facilitându-i coordonarea motrică anticipată și sentimentul de control asupra propriului corp.

Un alt aspect important în teoria lui Lacan este relația dintre eu și Celălalt. Dependența subiectului de Celălalt precede și fundamentează orice dependență psihologică a copilului față de mamă. Celălalt reprezintă ansamblul semnificanților în care viața subiectului este încorporată înainte de a învăța să vorbească. Această omnipotență a Celuilalt face ca subiectul să se simtă profund supus voinței acestuia. Lacan revelează importanța imaginii speculare în constituirea subiectului cunoscător. Identificarea cu imaginea reflectată organizează realitatea într-o colecție coerentă de obiecte. Această organizare permite subiectului să perceapă și să interpreteze realitatea în funcție de propria imagine. Când această specularitate este întreruptă, subiectul poate experimenta o confruntare traumatică cu realitatea, generând anxietate și sentimentul de incoerență ontologică.

Cu toate acestea, această identificare este marcată de o alienare fundamentală, deoarece eul este mereu într-o căutare continuă de recunoaștere în fața Celuilalt omnipotent. Astfel, subiectul rămâne dependent de confirmarea și răspunsul Celuilalt, ceea ce pune în evidență natura precarizată și fragmentată a identității umane. Lacan extinde această teorie, explicând că narcisismul nu este doar un simplu fenomen de iubire de sine, ci o structură complexă în care imaginea speculară formează baza realității subiectului, iar orice întrerupere a acestei specularități poate provoca o confruntare traumatică cu realitatea.

Omul, în căutarea sa constantă a absolutului, este adesea atras de ideea căutării unei plenitudini existențiale, chiar dacă este conștient de imposibilitatea acesteia. Această dorință este exacerbată de conștientizarea limitărilor sale intrinseci și de lupta sa pentru identitate și sens într-o lume marcată de lipsuri și contradicții. În această căutare, omul devine adesea prizonierul propriilor sale pasiuni și dorințe, întâmpinând sentimente precum rivalitatea, frustrarea, gelozia și resentimentul.

Conceptul de invidie, explorat de Melanie Klein în psihanaliză, ilustrează modul în care indivizii resimt o privare sau o lipsă față de alții, manifestată prin dorința de a deține ceva ce celălalt are. Această invidie nu se concentrează doar pe posesia obiectului în sine, ci pe esența sa și puterea simbolică pe care o reprezintă. Invidia se naște dintr-o nevoie profundă de a umple golurile și de a atinge o plenitudine care, paradoxal, este percepută ca inaccesibilă sau interzisă. În interpretarea lacaniană, invidia este văzută ca o formă de ură și respingere a plenitudinii pe care celălalt o posedă, dar care este imposibil de atins pentru subiect. Această frustrare este amplificată de conștientizarea imposibilității de a obține în mod absolut ceea ce se dorește, întrucât absolutul este mereu inaccesibil.

Potrivit lui Lacan, este de asemenea adevărat faptul că fantezia este ceea ce susține dorința, acționând ca un cadru preexistențial care organizează modul în care subiectul își percepe și își navighează existența doritoare. Această fantezie nu este

simpla colorare a unui obiect cu trăsături imaginate atrăgătoare, ci un mecanism complex de interpretare și reprezentare a dorinței, înstrăinată subiectului într-un mod inaccesibil conștientului său. Fantezia în psihanaliza lacaniană este concepută ca un ecran iluzoriu care separă subiectul de impactul direct al realității. Aceasta funcționează ca o mască care creează o realitate ideală, visând prezența obiectului dorit și, în același timp, menținându-l absent într-un mod care perpetuează dorința neîmplinită. Prin intermediul fanteziei, subiectul reușește să gestioneze plăcerea și să evite confruntarea directă cu lipsa obiectului dorit, ceea ce este esențial pentru menținerea dorinței ca motor psihic.

Argumentul central în acestă lucrare este că dorința subiectului este în esență dorința Celuilalt, influențată și direcționată de interacțiunea cu ceilalți. Societatea contemporană este caracterizată de o saturare a imaginilor, unde experiența noastră personală este tot mai mult modelată și refăcută prin intermediul imaginii de sine și a expunerii publice a acesteia. Rețelele sociale permit individului să devină „modelul" dorit, facilitând construcția unei imagini personale idealizate. Această nevoie persistentă de auto-expunere poate fi interpretată ca o tentativă de a compensa insecuritățile ontologice ale subiectului. În mod paradoxal, într-o societate care prezintă o preocupare tot mai mare pentru autenticitate, prevalența aparențelor poate întuneca adevărul și poate perpetua iluzia unei comunicări autentice. Imaginea de sine devine o cerință disperată adresată Celuilalt, solicitând validarea și recunoașterea a ceea ce suntem în profunzime, chiar dacă aceasta implică expunerea unor aspecte intime și vulnerabile.

În contextul acestui peisaj cultural, conceptele lui Lacan sunt aduse în discuție pentru a ilustra dinamica subiectivității și rolul ponderent pe care îl joacă dorința în formarea identității contemporane. Lacan vede subiectul ca fiind mereu în căutarea unei consistențe interne, iar prezentarea sinelui în fața ochilor Celuilalt devine o căutare disperată a unui nucleu interior autentic. Într-un mod similar, critica lui Lacan la adresa societății actuale evidențiază pericolul de a transforma individul într-o imagine adaptată normelor sociale, privindu-l ca pe un consumator funcțional și stăpân pe sine, neglijând aspectele mai profunde ale subiectivității umane.

Referințe:

1. Borch-Jacobsen, M, *LACAN: The Absolute Master*, Stanford, California: Stanford University Press, 1991;
2. De Kesel, Marc., *Eros and Ethics: Reading Jacques Lacan's Seminar VII*, Albany: State University of New York Press, 2009;
3. Lacan, Jacques, *Écrits*, London: Taylor & Francis e-Library, 2005;
4. Recalcati, Jacques, *Jacques Lacan (vol. 2) - La clinica psicoanalitica: struttura e soggetto*, Milano: Cortina, 2016.

Coordonator științific
***Eudochia SAHARNEANU**, dr. hab., prof. univ.*